

KIRKESIDEN

DANSK KIRKE I SYDSLESVIG – VI GØR FOLKEKIRKEN LIDT STØRRE

www.dks-folkekirken.dk

Henriette Gosvig Knudsen & Ruben Fønso

Juletraditioner I

Hvordan blev julen til noget med nisser ..?

NU ER DET snart jul igen og det har det været længe. Julemarkederne lyser op i det grå decembervej med deres lys og karruseller og julemøller og alle de vidunderlige punchboder, som ganske kan få en til at glemme julehandlen, mens man gnavent med Habakuk mumler for sig selv: Jeg glæder mig i denne tid/nu falder julesneen hvid/omtrent som var det sommer.

På nogle af julemarkederne er Julemanden fast inventar. Han går rundt med en sæk lækkerier i den ene hånd og et ris i det andet. Riset er til de slemme børn (eller deres forældre), mens de artige får et stykke slik.

Jo, vi kender godt julemanden. Han er tyk og rar, har stort hvidt skæg en stor mave som er forsvarlige lukket inde bag en stor rød kåbe og røde nissebukser.

På engelsk hedder han Santa Claus og på tysk hedder han Sankt Nikolaus – noget man ikke tænker over i det daglige, når julen er over os, men Julemanden er faktisk en kristen helgen. Han levede i 300-tallet, var biskop i Myrra i Lycien i det nuværende Tyrkiet og han var født af rige forældre, men brugte familieformuen på godgørende formål.

Det siges at han havde et særligt blødt punkt for børn. Blandt andet frelste han tre unge søstre fra et liv i prostitution fordi deres far ikke havde råd til deres medgift. Nikolaus hørte om manden og i hemmelighed smed han tre poser penge ind af familiens vinduer – men for ikke at blive opdaget, måtte han kravle op på taget med den tredje pose penge og smide den ned i skorstenen. Der landede den i en strømpe, der var hængt til tørre og så er der ikke langt til traditionen

Alle ved hvordan julemanden ser ud, så her er et af hans utallige børn

med Julemanden, der lægger gaver i strømperne. Det siges endvidere, at han genoplivede tre børn, der under en hungersnød var blevet dræbt af et slagterpar med henblik på senere fortæring. Historierne om ham er mange og som de fleste helgener var han noget af en superhelt – han reddede børn fra pirater, sømænd fra druknedøden og på grund af disse legender blev han betragtet som skytshelgen for børn, sømænd, pantelånere, fattige og mange andre. De mange Nikolai-kirker rundt omkring i det ganske danske og tyske landskab bygget til hans ære vidner derfor om en særdeles populær helgen.

Hans helgendag var d. 6. december, men det var ikke før i 1800-tallet, han begyndte at komme med gaver til de artige børn. I Holland får børnene gaver d. 5. december om aftenen af Julemandens hjælper Swaarte Piet, mens vi andre må vente til d. 24. Eller d. 25. om morgenen, hvis man bor i de engelsktalende lande.

Julemanden som den rare børnelovende gavegiver er som sagt en relativt ny tradition. Han er en sammensmeltning af blandt andet Sankt Nikolaus og den britiske Father Christmas, som bærer julegæden rundt fra hus til hus. Han giver dog ingen gaver, men er selve julens ånd.

Sankt Nikolaus og Father Christmas blev bragt over Atlanterhavet til USA af migranter, og i den kulturelle smeltedigel blev Santa Claus til. Omkring 1821 var han blevet en tyk mandsling i rødt tøj og med en rensdyrtrukken kane. Den amerikanske Santa Claus blev hurtigt populær og fandt vej tilbage til Europa på postkorttegninger og i tegnefilm. Blandt andet lavede Disney filmes 'Santa's Workshop' i 1932 hvor Julemanden får sin karakteristiske latter.

Da Coca-Cola begyndte at bruge Santa Claus i deres reklamer, blev det stærke kulturelle brand knyttet sammen med Coca-Colas meget stærke kommercielle brand og dermed blev Julemanden mere eller mindre ensrettet både i USA, Europa og alle mulige afkroge af verden.

Alle har dog deres forskellige lokale julemandstraditioner. Fx er der stadig strid om hvorvidt Julemanden bor i Finnmarken, i Grønland eller i Alaska og så er der Island, hvor man har sin helt egen version af Julemanden. Eller Julemændene. Der har man nemlig hele 13 af slagsen og de kommer ned fra deres hule i Dimmu Borgir, en af gangen fra den 13 til den 24 december. Hver julemand har har en gave med til børnene, som han lægger i vinduet om aftenen, men han man været slem den pågældende dag, får man ikke en gave, men en kartoffel. Julemændene er også nogle drillenisser og de har hver deres særkende; En kan godt lide at skræmme fårene, en anden banker på ruden, en tredje stjæler madrester i gryden en fjerde smækker med døre og så fremdeles. Julemåneden er også en farlig måned for de islandske børn, for de 13 julemænd har en mor, Grýla, og

hun kommer og laver børnestuvning af de børn, der ikke har opført sig pænt i årets løb. Hendes kat – Jólakattur (Julekatten) – spiser de børn, der ikke får bløde pakker i julegave og derfor er islandske børn så søde og derfor bliver de enormt glade for hjemmestrikede sokker og varme sweaters i julegave.

Grýla og hendes modvillige aftensmad

Julemændene og deres mor (og far) stammer fra et gammelt islandsk folkesagn, som gik i glemmebogen, men siden blev fundet frem og støvet af af digteren Jóhannes frá Kötlum som i 1932 udgav digtet 'Jólin koma' om den islandske juletroldfamilie, der kommer ned fra bjergene for at sprede skræk, rædsel og julestemning og det blev en så stor success, at Grýla og hendes drenge er blevet populærkultur. Santa Claus får ikke et ben til jorden deroppe, hvor vinteren er mørk og kold, humoren er sort og julehygge er et uhyggeligt eventyr om børneædende troldkvinde.

Henriette Gosvig Knudsen

Juletraditioner II

🎵 I dag er det Jesus' fødselsdag ... 🎵

NU ER DET jul igen, og det burde egentlig ikke komme bag på os, for det er jo en skik der har stået på lige siden Jesus blev født ... Eller hvad? Det har den faktisk ikke. Måske har hans nære familie markeret dagen, for vi ved fra Det Gamle Testamente at fødselsdagsfejring er ikke var usædvanligt (se fx 1. Mos. 40, v20), men det var først mange år efter Jesu død, man begyndte at fejre dagen i større omfang.

En af grundene er at man ikke ved præcis hvornår Jesus blev født. Det eneste man med sikkerhed ved, er at det ikke var år 0 efter vores tidsregning; bl.a. fordi der ikke var noget år 0. Vores tidsregning er opfundet af en munk ved navn Denys Exiguus (*Denis den Lille*) som blev født i det der nu er Jugoslavien i ca. 470 e. Kr. På Denys' tid brugte man sandsynligvis en kalender der tog udgangspunkt i jordens skabelse (*Anno Mundi*) og derefter, ved en omhyggelig optælling af slægtstavlerne, beregnede hvor lang tid der var gået siden da. Efter den kalender blev Denys født ca. år 5.970 A.M., og regner man efter den ligeledes gængse romerske kalender, som tog udgangspunkt i Roms grundlæggelse (*ab urbe condita*), blev Denys født i år 827 a.u.c. Han bestemte sig for at udarbejde en kalender der viste de kommende mange års påske, for på hans tid var påsken den største kirkelige helligdag. Samtidig skulle den nye kalender berolige mennesker der

Ingen ved hvordan Dennis den Lille så ud, så her er et rendyr

forventede jordens snarlige undergang. Det var nemlig ventet at den ville indtræffe 500 år efter Jesu fødsel som ifølge a.m.-kalenderen havde fundet sted i år 5500.

Med udgangspunkt i listen over romerske kejsere fastlagde Denys Jesu fødselstidspunkt til det som nu kaldes år 0. Da der på det tidspunkt hvor Denys udviklede sin kalender, var gået 525 år siden Jesu fødsel, kunne han også argumentere for at der ikke var risiko for jordens snarlige undergang, for der var intet sket i 500-året for fødselen.

Det tog mange år før Denys' påskekalender blev almindeligt anerkendt, men den er nu grundlaget for tidsregning i meget store dele af verden. Det er den på trods af at Denys lavede en fejl, for på det tidspunkt som han angav som Jesu fødselsår, var Herodes død og kunne således ikke have iværksat massedrab på spædbørn i Jerusalem for at komme Jesus til livs.

Historikere mener at han døde på et tidspunkt mellem år 1 og år 4 f. Kr. Samtidig skal vi sandsynligvis tilbage til år 5 f. Kr. for at finde et astronomisk fænomen der kunne have med stjernen over Betlehem at gøre. Her viste sig nemlig en komet som langsomt bevægede sig over nattehimmelen. Stjernen kunne også have været en konstellation hvor Venus og Jupiter stod på linje og derfor fra jorden så ud til at være én stor og meget lysstærk stjerne. Den lyste iflg. astronomen Dave Reneke tydeligst natten mellem d. 17. og 18. juni år 2 f. Kr.

At Jesu fødsel skulle have fundet sted på en anden årstid end i slutningen af december, er mere end sandsynligt. Det vigtigste argument er at der i Lukas-evangeliet fortælles om hyrder som vogtede deres får. Det gjorde man kun i den varmere del af året; dvs. fra foråret og indtil efterårsregnen satte ind i oktober. Kigger vi i Bibelen, kan vi regne os frem til at Johannes Døberen blev undfanget da hans far, Zakarias, vendte hjem efter at have bragt røgelsesofret til Gud, og det gjorde han i måneden Sivan efter den jødiske kalender; det der svarer til maj eller juni i vores kalender. Da Elisabeth havde været gravid i 6 måneder, viste en engel sig for Maria og bebudede at hun skulle føde Guds søn. Bebudelsen fandt således sted i november eller december, og det betyder at Jesus er blevet født i august eller september det følgende år.

Og hvorfor fejrer vi så julen d. 25. december? I mange kulturer har man gennem tusinder af år fejret solhverv og især markeret den dag i slutningen af december hvor det igen gik mod lysere tider. På vore breddegrader kaldtes dagen for Yul; dvs. den tid hvor årets hjul havde drejet en omgang og nu begyndte forfra. På samme tid fejrede man Juvenalia i Romerriget; en fejring af børn og frugtbarhed, og tilhængere af Mithras-kulten fejrede Solgudens fødsel på den dato der efter vores kalender var d. 25. december. Andre steder fejrede man Saturnalia; landbrugets gud Saturn blev fejret i hele den uge der ledte frem til solhverv, og omtrent som nu fejrede man højtiden med mad, fest og gaver. Ingen kender det præcise årstal for den første fejring af julen i den kristne kirke, men under pave Julius I's styre (337 – 352 e. Kr.) blev det fra kirkelig side fastslået at Jesus skulle fejres d. 25. december. Årsagen var sandsynligvis at det ville være lettere at få nye kristne til at fejre dagen når de alligevel havde tradition for at feste på denne dato. Det skulle vise sig at Julius fik ret. Skikken bredte sig i løbet af de følgende år først til Egypten i 400-tallet og derfra til England i 600-tallet. Den nåede til vore dele af verden i slutningen af 700-tallet, og siden da er julen vokset til at blive den mest fejrede helligdag i den vestlige verden.

Ruben Fønso

- Ca. år 2 f.Kr. fødes Jesus
- Omkring midten af det 4. årh. fejrede man første gang Jesu fødselsdag på d. 25. december; ikke fordi man antog at det var den faktiske fødselsdag, men blot fordi man gav en eksisterende helligdag på den dato, Saturnalia, en ny betydning
- Skikken med at kysse under en mistelten er en blanding af et gammelt keltisk druide-ritual og den løssluppenhed som var udbredt under Saturnalia
- Biskop Nikolas (som senere blev julemand) deltog i koncilet i Nikæa og var senere med til at fastlægge Bibels indhold. Under koncilet blev Nikolas fængslet fordi han tilføjede biskop Arius en ørefigen efter en teologisk uoverensstemmelse
- Mange steder har den katolske kirke markeret julen med omfattende forfølgelser af andre trosretninger
- Julemandens rensdyr kan andet end at trække slæden. Når de er slidt op, kan julemanden fx bruge deres skind til overtøj, telte, bæltter og sko, og hornene kan bruges til husgeråd. Kødet kan naturligvis spises. Rensdyr smager godt
- Det første julekort blev sendt i 1843 i England